

qual ja he donat supra la descendència popular, a penes hi ha hagut imitació cultista (si no és un cognom *Tons*), més aviat del negatiu *intons* 'no tallat'. *Tonsura* aplicat al fet de rapar els cabells, en particular als eclesiàstics [S. xv, *Col·lacions*, DAG.]; *tonsurar*, -at [Bna. 1430]. *Toment* [DOrt.], pres del ll. *tomentum* 'borra de reblir' (per *tond-mentum*); *tomentós* (reclamat per Fontserè en el DOrt.).

Tisores, abans *tesores*, i primer *tosores*, alterat per dissimilació en les formes més modernes: del ll. (FOR-¹⁰ FICES) *TONSŌRIAS* '(tisores) d'esquilar', del qual provenen també el gall. *tosoir* o, amb dissimilació, *tesoir* (VKR XI, 110), port. *tesoura*, cast. ant. *tis(u)eras*, -després *tijeras*, oc. *tosoir*, i formes semblants en dialectes francesos i italians (REW, 9784; FEW III, *CAESORIVM; XIV, TONSORIA).

«Unas *tosoras* et un cauadel ['cabdell'] et una rasora», 1.ª meitat S. XII (BABL VII, 108), *tosoras* en uns comptes reials de 1268 (BCEC 1908, 174); i Alart troba encara dos testimonis de *tesores* ross. de 1384 (InvLC, s. v. *tesores*). Però ja apareix també dissimilat molt poc més tard: «duos parillos de *tesores*» en un doc. de fi S. XII (BABL VII, 112); en una llista d'objectes d'un barber: «omnes rasores --- et *tesores* sive manutergia --- mei Pi, barbitonsoris» a. 1277, InvLC, s. v. *raora*. Val a dir que aquest *tesores* (si sive marca indiferència i no disjuntiva) també podria ser 'eixugamans' (TERSORIA, cf. la -ss-).

L'InvLC, a l'article *tesores* aplega 24 testimonis medievals, rossell., de la forma *tesores*, des de 1348 (veg. encara a *tosquirar*, dos més, de 1365 i 1421); unes *tesores* junt amb un *tribà* en un doc. de Ribes de 1380 (BABL VI, 470); «un stoig de cuyro, en lo qual havia unes *tesores* petites e 4 lancetes de ferro, e un rahor», Bna. 1437 (BABL XI, 152). També n'hi ha testimonis en accs. translàtics, per a enginys d'elevació mecànica o de tortura (infra): «fo comprada una entena --- per fer *thesora* per puñar a les taulades d'evant lo Capítol» Bna. 1443 (CaCandi, MiscHiCat. II, 213).

Testimonis literaris: «Lo sartre malef l'agulla e les *tesores*», Llull (A. Sci. II, 353); *tesores* en *Eximpli* del recull. Ag., tres vegades (II, 283.15, 21, 22): «*tezora*: forbici» en el *Libre de Sidrac* (gloss., recent ed. ital., 295.36); dicc. de JMarc (lfn. 556); «Féu-la posar en lo acúleu —són dos bastons qui ballen axí com a *tesora*— --- e axí estave escarramada, e tirant-li los braços, estiraven-se los nervis», StVicentF (*Serm.* II, 175.5).

En els textos del sant hi ha vacil·lació entre aquesta forma i la moderna en *ti*-. «Dix Dacià: —Tu vols morir desesperada!— --- E usaven un turment axí com a *tisores*, que tots los membres se deslligaven ---» (Quar., 320.118). D'aquesta variant ja comencen d'aparèixer testimonis anteriors: en el Ross., encara que en petit nombre, ja se'n troben tres en una cinquantena d'anys, des de 1363 (InvLC, s. v. *tes*-.). També en cat. central hi hagué vacil·lació per aquell temps: «tota ferramenta de ferro o acer --- com és --- dagues, gavinets --- stoigs de dona, *tesores* de barber e de sas-

tres --- e *tisores* de baxar ne altres gavinets ---», llista de les Drasanes, a. 1481 (*Consolat*, ed. Moliné, p. 233).

Des de fi del S. xv aquesta forma, però, es generalitza: *tisores* entre les eines de cuina usades segons el *Libre de Coc* de Mestre Robert (79, § 126); *atísores*: forfices, cultri tonsorii, Busa-N., a. 1507; «un full de paper pergami --- los baynots --- les *tisores*: forfex; *tisorettes*: forficula; llanceta: lanceola ---»; «taula de dos pessés --- los petges o capitells --- *tisores*: transversis tibicines catena contenti; ---», OPou (*ThPu.*, 180, 187); el DTo. (1647) prefereix ja *estísores*, tot respectant *tisores*, i donant la variant antiga en la dita «*tisores* són *tisores* = tretze són tretze».

En el parlar familiar, modernament, s'ha estès molt la variant amb aglutinació de part de l'article: *unes tisores* > *unes estísores*. Ja veiem *estésores* a. 1458 (*AlcM*); i en un inv. d'Igualada de 1564: «unas *estísoras* tonadoras» a. 1564 (BDLC XVI, 103); *estísòres* amb una notable o oberta en ross. (veg. IV, 814b58); «*estísores*: tijeras» fins a Eiv. (PzCabr.). També en singular, especialment en el parlar de cosidores, tonedors i gènt d'ofici: «l'altre xava --- qu'ets capàs de tocar un fandango ab lo xic-xec de la *tisora*, tot esquilant una somera», EmVilanova (O. C. I, 122).

Formes amb la -s- interna dissim. tenen bastant d'extensió vg.: *estídors* diuen els tonedors del bostiar de llana de Manacor (BDLC VII, 171), és també forma menorquina (Ferrer Ginart, *Rondalles Men.*, p. xxii), i de diverses valls pirinenques: *astidòres* (de cosidor o cosidora) a Tor de V. Ferrera (després digueren *estidòres* parlant de les de tondre), a Àreu vacil·laven entre *astidòres* i *astizòres*, a Farrera *astiròres* (1932-33). Tant per a les de cosir com les de tondre Casac. recollit en el Matarranya *les tiròres* a Favara, *estiròres* a Maella, i *estizòres* a Calaceit i en un altre poble (1923).

En l'evolució fonètica del mot a penes hi ha cap problema: la reducció de -ōRIA és el tractament normal en cat., com ho és el pas a -nera i després -era en cast. Més detalls sobre algunes formes de les altres llengües romàniques es trobaran en el DECH V, 695a1-27. Res més corrent que la dissimilació del tipus *tesores* en *tesores*, que també es produeix en les llengües romàniques veïnes.

Així mateix és ben possible que ja la fonètica fos la causa principal del pas de *tesores* a *tisores*: recordem el de *CEZ* a *ciz*: que en català té caràcter normatiu, i va acompanyat de tot el complex de fets estudiat a LleuresC, 195-197, que també s'estén dialectalment a casos on la consonant és s i nos pas c, cat. occid. *siroll*, *sirà*, fàcilment s'ha passat de *llestat* a *llistat*, de *llastó* a *llostó*, en casos com *sinestre*, *sirvent*, *sinestra*, *minestra*; hi han col·laborat certament altres factors, però tot això prova que en el veïnatge de la s alveolar catalana, gairebé palatal, quan la vocal e/i és pretònica, bastava un frèvol impuls auxiliar per donar la victòria a l'alternativa i.

La i apareix també en alguna forma dialectal occitana, com alvern. *estyziura* (Millardet, RLR LX, 454);